

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

D. A. Tractatus De Privilegiis Ecclesiae

Zanchi, Lelio

Veronae, M. D. LXXXVI.

Septuagesimum Priuilegium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61627](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61627)

Septuagesimum Privilegium.

- 1 **E**CCL^ESIA gaudet privilegio quòd, ꝛ sententia lata contra matrimonium nunquam transit in rem iudicatam. ꝛ Nam quandoque reuocatur, si de errore constat, ut si quidam duxerit in vxorem, & secuta copula carnali, tandem scandalum inter eos est extortum. Quia consanguinei mulieris nouerunt quæstionem cõtra virum, quòd illa non poterat esse eius vxor, & ita studio utriusque interueniente fuerunt separati minus iustè. Vir enim ad conscientiam rediens accessit ad Papam, & prædicta exposuit, unde Iudicibus mandauit quatenus si constiterit eos non fuisse legitimè separatos, & Ecclesiam deceptam fuisse, ipsos faciant in simul permanere. Cap. lator de sententia, & re iud. Ratio decisionis istius capituli fuit ne matrimonia canonicè contracta ex quadam leuitate dissoluantur. Ideo Papa mandauit, ꝛ quòd quatenus constiterit per iudicium eos non fuisse legitimè separatos, Ecclesiamque deceptam ipsos virum, & mulierem Ecclesia in simul permanere faciat, unde ex hoc habetur, quòd sententia lata cõtra matrimonium, non transit in rem iudicatam, gl. in l. 3. s. pe. in uers. agatur. ff. de iure iurand. Doct. in l. admonendi eod. titu. Paul. de Cast. in consilio 268. in quo cons. ponit etiam an talis sententia facit filios nascituros non censerì legitimòs, & an dos
- 2
- 3
- 4
- 5
- repeti possit? ꝛ Verum prædicta sententia præsumitur, donec error, vel iniquitas proberur. Hostien. Ioan. And. & Doct. in ca. consanguinei de sent. & re. iudic. Item non semper quis auditur contra dictam sententiam, sed tunc cum iusta causa mouet iudicem, quòd facere potest etiam parte non citata. Innocen. & Docto. in cap. tenor de senten. & re. iud. in glo. in verb. muliere ibi Inno. dicit quemlibet de populo maximè consanguineum audiri contra dictam sententiam, & quòd Iudex non debet esse facilis in admittendo, sed demum habita bona informatione iusta de causa quærelæ. ꝛ Sed in dubio debet admittere. Inn. Host. Ioan. And. ibi. Item quilibet auditur post sententiam ipsam, quandoque alleget errorem. Hostien. & Ioan. Andr. in d. capitu. consanguinei in 2. column. in uers. quæro si ista mulier Item uerum quo ad partem, quia etiam interlocutoria transit in

in rem iudicatam quo ad partem respectu probationis factę in
causa, cap. cum dilecti, & ibi Butri. de elect. quod uerū nisi ema-
nassent tres sententię conformes, gl. not. secundum Abb. in c.
fraternitatis de frig. & malef. quam tamen ibi reprobatur Butri.
6 sed intellige glo. ibi, † quod licet post tres sententijs in cau-
sa matrimonii non possit appellari, posset tamen quærelari, si
sit notorium de iniustitia, secundum Alex. in l. uir bonus. ff. de
iud. sol. Felyn. in d. cap. lator & in Rub. 3. colum. in fin. de spon-
sa. nedum sententia matrimonii non transit in rem iudicatam,
7 verum nec † sententia ex relatione medicorum, uel obstetri-
cum, uel in arte peritorum nunquam transit in rem iudicatam
not. in l. 3. §. pen. ff. de iureiur. & in cap. fi. de frigid. & malef. &
in cap. proposuisti de probat. Dec. in cap. cessante de appell. &
in cap. intimasti eo. tit. quod quodocunque potest retractari,
Ias. in rep. l. admonendi in 26. col. ff. de iureiurand. cum con-
8 cordantibus ibidem per eum signatis, † & etiam quando est
lata de cons. sapientis. Dec. in consilio 27; colum. 2. in fin. Nam
sententia lata secundum consilium sapientis ex forma statuti,
uel de voluntate partium, quodocunque poterit retractari, si
superuenerit Doctor magis peritus, qui contrarium consulat,
cum talis sententia nunquam transit in rem iudicatam, quod est
tenendum cordi, quia est dictum singularissimum, secundum
Alex. in l. si ab hostibus in 3. colum. vers. & pro hoc singularissi-
mè. ff. solut. matrimon. & hæc est communis opinio, secundum
Dec. in cons. 277. incipiente non leuis in fi. uolum. 2. quod sen-
9 tentia lata de cons. sapientis nunquam transit in rem iudica-
tam. † Item nec sententia super ætate per aspectum corporis
non transit in rem iudicatam, Bald. in l. si minorem uers. quæro
ulterius, C. de in integrum rest. secus si ex ueris probationibus
cap. cum dilectus extra eo. titu. Bar. in l. minor 25. annis, & in
10 l. de ætate, ff. de minori. Item † nec sententia ex probacioni-
bus priuilegiatis, uel ex præsumptionibus, uel quando concer-
nitur periculum animæ non transit in rem iudicatam. Inno. in
cap. tua nos in 2. col. de cohab. cle. Angel. in l. r. C. sent. resc. non
poss. Alexan. in l. admonendi, & ibi Ias. in rep. in 25. colum. ff. de
iureiurand. ubi etiam dicitur probacionem priuilegiatam, quæ
non legitima de iure communi approbatur tanquam legitima
per statutum, ut quod unicus testis cum fama probet, & talis
sententia per aliam quodocunque retractatur, gl. in uersicu.
confirmantes, & Docto. & in cap. inter Monasterium de re. iud.
cap.

- cap. in summa 35. q. 9. & in d. cap. consanguinei & in cap. ex parte de rest. spol. l. qui adulterium, & ibi Angel. C. de adulte. Dec. in cap. cum cessante colum. 6. de appell. Alexan. in l. si in rixa. ff.
- 11 ad l. Corn. de sicca. † Item nec sententia excommunicationis non transit in rem iudicatam, ca. ad reprimendam de off. ordia. & ibi glo. in uers. suspendatur. Dec. in cap. qua fronte de appella. nisi ad præsumptionem iustitiæ cum post decem dies sumatur pro ea, ut sic excommunicato incumbat onus probandi de iniustitia, d. cap. ad reprimendam, & cap. sacro de sent. excommunicata. Doc. in d. cap. consanguinei. Ibi dicunt, quod contra sententiam, quod quis non sit excommunicatus, is semper auditur, probaturus contrarium, ne contra conscientiam
- 12 habeat excommunicari. † Item sententia nunquam transit in rem iudicatam quando est iniqua euidenter ex inspectione facti euidentis. Bald. in l. r. C. senten. rescinden. non possessio. Innocent. & Doc. in capitu. fraternitatis de frigid. & malef. Alex. in conf. 52. in 4. par. & etiam in l. admonendi. ff. de iur. reiuran. colum. 7. Sententia igitur in casibus in quibus nõ transit in rem iudicatam, potest dici nulla ratione ordinis iudicarij, & iniusta propter merita causæ. Hostien. & alij Docto. in d. ca. consanguinei ubi dicunt verum etiam post decennium, sed non per appellationem post decem dies, sed per uiam quærelæ quandocunque ut ibi per glo. in uers. probaretur, Glo. & Doct. in capitu. ad reprimendam in uerbo. suspendat de offic. ordin. & in cap. ex literis in uerb. supplicauit de restitut. in integrum
- 13 sententia non transit in rem iudicatam, contra † matrimonium, quod sanctitate, nobilitate, & prioritate omnes mundi contractus antecellit. Felix Malleoli in tract. de matrimonio nu
- 14 mero 20. Quod verificatur, † quia fuit institutum in Paradiso ab ipso Deo, & ante peccatum. Genesis in capit. 2. in fin. ibi. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Et ita habetur in capitul. vni. de uot. libro 6. ex tunc non fuit institutum contra peccatum, cum peccatum non erat: sed erat institutum in remedium naturæ & humani generis propagationem. Post peccatum fuit institutum tempore legis naturæ in firmitatis remedium. Hieronymus ait super lucam quod est translatum in cap. sicut in §. 1. & 2. 22. quæstio. 2. Prima institutio coniugii in paradiso facta est, ut esset immaculatus Torus, & honorabiles nuptiæ ex quibus sine ardore concupiscentiæ cõciperent, sine dolore parerent. Secunda institutio propter illicitum

licitum motum eliminandum extra paradysum facta est, ut infirmitas prona in ruinam turpitudinis honestate exciperetur, coniugij. Hoc ait Aug. de bono coniugali, quod translatum est 32. q. 2. cap. quicquid. In lege Moyfi fuit institutum matrimonium, quo ad distinctionem personarum, sed secundum, quod representat mysterium coniunctionis Christi, & Ecclesie institutionem, habuit à lege gratiæ, & secundum hoc dicitur sacramentum legis gratiæ. Quod ante aduentum Christi non fuerat tale institutum, & ulterius matrimonium fuit, & est sacramentum. Nam fuit sacramentum ab institutione matrimonij, & adhuc est inter infideles, ut dicitur in cap. gaudemus de diuor. vbi dicitur, quod cum sacramentum coniugij apud fideles, & infideles existat, sed aliter, & aliter inter fideles, & infideles. Et quod sit sacramentum attestatur Apostol. ad Ephesios, in cap. 5. ibi loquendo de matrimonio dicit. Sacramentum hoc magnum est. Sed in quo consistat sacramentum? R. In verbis consensu de presenti, & non in benedictionibus sacerdotis, quæ sunt, quoddam sacramentale, licet in ca. cum in Ecclesia de simo. videatur præsupponere, quod in benedictionibus sit sacramentum. Quod debet intelligi sacramentum pro sacramentali. Et licet matrimonium absque carnali copula sit sacramentum unionis Christi, & Ecclesie, quæ est per charitatem, non tamen figurat illam, quæ est in naturæ conformitate. † Sed matrimonium consummatum utranque unionem figurat, à quo tria bona dicuntur fides, proles, & sacramentum. In sacramento attenditur, ut coniugium non separetur. In fide ne post vinculum coniugale cum alio, vel alia contrahatur. In prole vt à matre suscipiatur, & religiosè educetur, cum proles non dicitur bonum matrimonij, solum in quantum per matrimonium generatur. Cum igitur matrimonium sit tanti momenti, vt supra dictum fuit, merito sententia non debet transire in rem iudicatam. Sed cum matrimonium dicatur dupliciter. † Matrimonium expressum, & verum, & aliud præsumptum. Verum matrimonium est, quando inter legitimas personas interuenit consensus legitimus de presenti. De iure canonico datur aliud matrimonium sine verbis, scilicet tacitum, & præsumptum. Et istud præsumptum dicitur tripliciter, scilicet præsumptum præsumptione iuris, & de iure; & præsumptum præsumptione iuris, & de iure dicitur altero de duobus modis. Vel quando matrimonium in veritate non erat apparens, cum non adesset forma Ecclesie, nec constabat de expresso con-

Y sensu

sensu, tamen ex actu intrinseco lex presumit matrimonium
 ex tali presumptione, statuit esse matrimonium verum in tan-
 tum, quod non excluditur per aliud matrimonium, etiam con-
 tractum in faciem Ecclesie, vt in capi. is qui fide de spons. dici-
 tur matrimonium presumptu iuris & de iure. Alio modo qua-
 do non solum de fuit aliquid de substantia matrimonij, sed in-
 teruenit suum contrarium, vt puta ibi consensus matrimonij,
 qui est de substantia debeat interuenire, interuenit dissensus,
 & post dissensum tacitus consensus, Cap. ad id capi. veniens in
 2. de spons. vbi inter contrahentes per metum licet apparenter
 non videatur matrimonium, tamen veniens tacito consensu
 lex presumit & iudicat matrimonium. Alio modo dicitur pre-
 sumptum simpliciter presumptione iuris, quando non appa-
 rent substantialia matrimonij, sed aliqua signa, seu coniectura
 ad matrimonium, scilicet subarratio, aut cohabitatio in eadem
 domo, lecto, & mensa, & vocant se coniuges, vt in capitu. si quis
 vxorem. Et in capitu. si quis vxorem desponsauerit, 27. qua-
 stio. 2. & in capitu. nostrates 30. quaestio. 5. & in capitu. illud
 de presump. Sed admittitur probatio in contrarium, & in om-
 nibus his presumptis matrimonijs habet locum opinio Ho-
 stien. Anton. & Abba. scilicet quod tenet, matrimonium sine
 uerbis. Quia in iudicio Dei principalior est consensus interior,
 quam expressio eius exterior, secus in Ecclesie iudicio militan-
 tis, quia principalior est consensus exterior, quam interior, qd
 admodum est considerandum, & cogitandum, & in hoc nihil
 dicere audio, veritati aquiesco. Sed formanda hic est presens
 questio, an snia de qua supra habeat, uel hie debeat locum, dun-
 taxat in matrimonio expresso, & vero, in quo interuenit con-
 sensus inter legitimas personas iuxta ordinem sancte Roma-
 ne Ecclesie? An etiam in matrimonio presumpto? Et credo, qd
 sic, adductus hac ratione potissima, quod in dubio iudicandum
 est pro matrimonio. Abb. in cap. ex literis nume. 7. de spons. de
 matrimonio autem putativo licet habeat priuilegium matri-
 monij veri, quo ad priuilegiandum exactionem dotis, l. si cum
 dotem s. si mulier. ff. soluto. matrimon. tamen secus quo ad alia
 vt probatur in l. si concubina. ff. rer. amot. ideo de hoc nihil di-
 co. Potest tamen dici, quod in isto cap. lator ex quo non appel-
 lauit a sententia intra decem dies non debebat audiri contra il-
 lam, cap. quod ad consultationem glo. si. in d. cap. lator soluit, &
 bene dicit hoc esse speciale in causa matrimoniali, quando ex
 nullius forma Ecclesie, nec ex illius de expreho con-
 sensu

illius obseruantia nutritur peccatum. Vnde si est lata contra legitimum matrimonium, vel pro matrimonio, quod obstante canonico impedimento subsistere non potest, nunquam transit in rem iudicatam d. capitulo consanguinei. Secus si fuit lata pro matrimonio, nullo subsistente impedimento, quia tunc ex eius obseruantia non nutritur peccatum.

17 † In impedimenta matrimonii sunt in duodecim casibus. Primus casus est, qui impedit furor, 3 2. quest. 8. capit. neque furiosus, inter furiosum, & furiosam, non contrahitur matrimonium, contractum vero ante furorem non dissoluitur. Ratio quia non possunt consentire, secus si habent lucida interualla. Secundus si careret articulis, id est testiculis, vel impotens in coitu, 3 r. q. 7. cap. illi. Tertius est affinitas, cap. discretionem de eo qui cogant. cons. uxor. Quartus est error in persona, ut cum quis putat contrahere cum Clara, & contrahat cum Marcella. Quintus est error in conditione seruili, ut si quis contrahit cum aliqua, putans eam esse liberam, cum tamen non est libera, ca. 2. de coniug. seruil. Sed quid dicendum de Iacob, qui deceptus fuit in persona? Qui putans Rachelem cum qua contraxerat inuenit Lyam, & tñ tenuit matrimonium, quia ex consensu subsequenti post copulam carnalem in eandem de nouo consensit. Error tamen qualitatis nō excludit consensum matrimonii, ut si putatur bonus, qui est malus: si putatur uirgo, & inuenitur corrupta: si diues tamen reperitur pauper, his casibus non dirimitur matrimonium contractum, tenetur uiuere sub tali iugo, videant, & considerant antea, cum postea penitentia non prodest. Sextus est votum solemne, ut sacri ordinis, vel professionis unde si quis professione facta in religione, uel sacro ordine uxorem duxerit dirimitur matrimonium, capi. insinuante, ut cler. vel uouent. cap. unico de uot. lib. 6. Alia autem uota simplicia licet impediunt contrahendum, non tamen dirimunt iam contractum. Exemplum ut si quis uouerit simpliciter non uelle uxorem ducere, & postea duxerit tenet matrimonium, sed ille peccat mortaliter. Sic contrahens, & non debet petere debitum ab uxore, sed tamen tenetur reddere, quando petitur ab ea. Notab. Docto. in capitul. Rursus, qui cler. uel uot. sed tamen si quis habens votum simplex querat a sacerdote an possit contrahere? Dat consilium Host. quod potest dicere, quod sic. Si autem querat ulterius, an tale matrimonium tenebit? Debet dicere, quod non, alias peccaret, quia daret occasionem

causationem mortaliter peccandi. Septimus si machinatus est in mortem prioris coniugis, seu uxoris, vel eam ducere promisit, cap. significasti de eo. qui dux. in mat. quam pol. dicit enim Io. Andr. in capi. laudabilem de conuers. in fid. quod quando machinatio est ab utroque, scilicet a viro, & a muliere in mortem mariti tunc sufficit ad dirimendum matrimoniū sine adulterio. Quando uero machinatio est ab altero tantum, tunc non sufficit sine adulterio, capi. 1. de diuort. Et istud imprimendum est mēti tenendumq;, quia raro iste punctus intelligitur. Octauus si est alterius cultus, vt sarracenus, vel iudæus, cap. Caue 28. q. 1. Nonus si per uim coactus est contrahere, vt de spons. c. cum locum, & intellige de ui, vel metu, qui cadit in constantem uirum, vt dicit, gl. 1. quæ dicit etiam, quod minor metus excusat fœminam, quam uirum. Decimus est sacer ordo, ut qui cleric. vel uo. capit. 1. & de uot. capit. unico libro 6. Undecimus si est altera nuptus, de spons. duo, capi. 2. Duodecimus est publicæ honestatis iustitia, capit. iuuenis, & capit. ad audentiam 18 de sponsa. † Sunt alia duo impedimenta, quæ impediunt, & non dirimunt, scilicet tempus feriarum, ut de fer. capital. Capellanus, & interdictum Ecclesiæ, ut de desponsa. impube. cap. ad dissoluendum, & de omnibus istis secundum contingentia facti considera. His ita deductis animaduerte, quod sicut sententia non transit in rem iudicatam, quo ad sententiam vinculi ita nec quo ad separationem Tori, quominus possitis ad cuius petitionem fuit separatum matrimonium quoad totum, coniugem sibi reconciliare, de quo leg. in aurem. Sed hodie C. de adult. & in cap. gaudemus de conuers. coniug. per Io. Andr. in capi. ex literis de diuort. & per hæc concluditur, quod contra matrimonium nunquam sententia transit in rem iudicatam, quia illa retractari potest prætextu erroris. Tamen pro ea præsumitur, tam pro iustitia, quam pro processu, donec contrarium probetur, quod intellige post lapsum decem dierum, de quo per Inno. in cap. bonæ de elect. & Host. in d. capit. lator de sent. & re. iud.

S V M M A R I U M.

- 1 Appellatio generalis respectu causæ non valet.
- 2 Appellatio est remedium contra sententiam ubi non extat declaratum non admittitur.

Appel.

- 3 Appellatio nec specialis nec generalis non valet nisi sit exposita causa.
- 4 Appellans de iure canonico pœna extrinseca, non est puniendus.
- 5 Appellantis pœna de libris quinquaginta auri est, quando quis calumniosè se appellauerit.
- 6 Appellantis pœna de iure civili temere est de libris viginti argenti.
- 7 Appellantis pœna de iure canonico est nisi in expensis.
- 8 Appellantis pœna de iure canonico est arbitraria.
- 9 Calumniæ delictum non debet remanere impunitum.
- 10 Appellatio regulariter est permisa nisi reperiatur prohibita.
- 11 Appellatio est prohibita in triginta septem casibus, & quod beneficium prestat.

Septuagesimum Primum Privilegium.

- 1 **E**CCLĒSIA gaudet privilegio, ꝛ quod appellatio generalis respectu causæ non valet. Nam quidam abbas fuit, qui se appellavit ab Archiepiscopo super omni causa, quæ contra ipsum moveri posset. Unde Papa requisitus, quid iuris? Respondet, quod talis appellatio non valet, capitu. inter cætera de appella. Quare autem talis appellatio generalis non admittatur, ratio decisionis esse potest.
- 2 Si appellatio impedit effectum rei iudicatæ, & si est remedium contra sententiam. Non debet igitur admitti vbi non extaret declaratum, cum non entis nullæ sint qualitates. Nam appellatio non est admissibilis nisi ab instante grauamine, vel comminatione, cap. cum causam cap. cum cessante. cap. ut debitus. c. dilecto de appell. ꝛ Generalis appellatio non valet, nec specialis nisi cā. pbabilis sit exposita, & ita valet in specie, l. si vnus s. pacta, & s. illud. ff. pact. A futuro grauamine non appellatur sed bene a grauamine comminato, & illato. Hic animaduertendum, quod tria sunt in præsentī, capitu. consideranda. Primo, quod respectu causæ generalis appellatio non valet. Secundo quod appellans redarguitur. Tertio quod appellatio repellitur. Hinc inferē, ꝛ q̄ appellās de iure canonico pœna extrinseca non est puniendus, secus aut de iure civili, vt in l. a proconsulib. C. de procur. & in l. ab executore. C. quo. appella. non recip. ubi pœna